SAMMENDRAG

Som et ledd i oppfølgingen av St.meld. nr. 39 (2000-2001) Friluftsliv "Ein veg til høgare livskvalitet" (friluftslivsmeldingen) har en arbeidsgruppe vurdert funksjonshemmedes ønsker om og muligheter til å drive friluftsliv. I den foreliggende utredningen foreslås tiltak for å bedre mulighetene.

Generelt er det behov for en økt satsing på friluftsliv som må gjenspeiles i økte bevilgninger til ulike friluftslivstiltak. Det er arbeidsgruppens inntrykk at arbeid med å sikre friluftslivet hittil i liten grad har vært prioritert med økonomiske midler. Denne mangel på økonomisk prioritering har også rammet friluftsliv for funksjonshemmede. Samtidig strammes det stadig inn i kommunene, f.eks. på tiltak for psykisk utviklingshemmede. Arbeidsgruppen ser det som positivt at det ble satt av ressurser til det arbeidet som nå har resultert i den foreliggende utredningen. Nytteverdien av denne ressursinnsatsen er imidlertid sterkt avhengig av at det blir satt av midler til å følge opp utredningens anbefalinger og konklusjoner. Det bør gjøres en gjennomgang av aktuelle tilskuddsordninger med sikte på å øke tilskuddene til friluftsliv generelt og til friluftsliv for funksjonshemmede spesielt. I tillegg er det behov for å sette av ressurser til oppfølging av det samarbeidet som er etablert gjennom arbeidsgruppen, til utvikling av ytterligere samarbeid samt til de utrednings- og utviklingsoppgaver m.v. som foreslås i utredningen. Det er behov for innsats og ressurser fra flere ulike departement. I dette arbeidet mener arbeidsgruppen det er avgjørende at en tenker helhetlig og langsiktig. Det innebærer en økt satsing med hovedfokus på barn og unge og herunder barnefamilier, skole, SFO og barnehage.

Et hovedpoeng i utredningen er at som for friluftsliv generelt, er det å motivere og stimulere befolkningen og herunder særlig barn og unge til aktivitet, blant de viktigste utfordringene og kanskje enda viktigere overfor funksjonshemmede på grunn av de ekstra utfordringene funksjonshemmede møter. I tillegg til at det finnes en rekke fysiske og organisatoriske hindringer, er det ingen utbredt kultur for å drive friluftsliv blant funksjonshemmede. Det er også arbeidsgruppens oppfatning at funksjonshemmede ofte overbeskyttes i forhold til mange aktiviteter. Mange funksjonshemmede inviteres ikke med i aktiviteter og unnlater selv å melde seg på fordi man ikke føler seg ønsket, eller ikke tror det er mulig.

Arbeidsgruppen foreslår at Miljøverndepartementet (MD) tar initiativ til en holdningskampanje for å stimulere til økt friluftslivsaktivitet i befolkningen generelt og blant funksjonshemmede spesielt. En slik holdningskampanje bør vurderes gjennomført som ett av tiltakene i Friluftslivets år i 2005 og kan med fordel også rette fokus mot andre grupper i befolkningen som er lite aktive. Holdningskampanjen bør gjennomføres i samarbeid mellom funksjonshemmedes organisasjoner, friluftslivsorganisasjoner, idrettsorganisasjoner og myndigheter. Det går fram av friluftslivsmeldingen at stillhet og ro er de viktigste kvalitetene ved friluftsliv. Det å oppleve dyr og planter, være sammen med familien og å få mosjon er andre viktige kvaliteter. Kampanjen bør ta utgangspunkt i disse kvalitetene, og den bør fokusere på muligheter og på å synliggjøre at de begrensninger mange tror finnes, ikke alltid er reelle. Både kampanjen og satsingen for øvrig må legge vekt på miljøvennlighet, på helsefremmende aktiviteter og på å gi et mangfoldig tilbud.

Foruten direkte holdningskampanjer vil både ulike typer informasjon, opplæring og muligheter til aktivitet/praktisk erfaring være viktig å satse på for å bidra til holdningsendringer.

Utredningen vektlegger betydningen av informasjon og opplæring. Det er av stor verdi for funksjonshemmede å få informasjon om hvilke friluftslivsområder og aktiviteter som er tilgjengelige. Det finnes mye informasjons-, veiledningss- og opplæringsmateriell som kan revideres og som bør suppleres med tilsvarende på internett, video, CD m.m. Arbeidsgruppen foreslår at det utarbeides nasjonale symboler beregnet på kart, skilt, brosjyrer osv. og at det utarbeides retningslinjer/kriterier for bruk av symbolene.

På lang sikt må opplæring i friluftsliv både generelt og for funksjonshemmede i større grad inngå i den obligatoriske opplæringen for lærere, vernepleiere m.fl. På kort sikt bør det

settes av ressurser slik at friluftslivsorganisasjonene og funksjonshemmedes organisasjoner kan arrangere samlinger, kurs o.l. i friluftsliv for foreldre, lærere, barnehagepersonell, idrettsledere, kommuneansatte, fritidskontakter og andre som gjennom sitt arbeid eller sin hverdag for øvrig har ansvar for funksjonshemmede barn og unge.

Det lettest tilgjengelige og oppnåelige friluftslivet for alle er det som kan foregå i nærmiljøet i hverdagen. For barn, eldre, funksjonshemmede og andre med begrenset aksjonsradius, er områdene i nærmiljøet ekstra viktige. Arbeidsgruppen mener derfor at friluftslivsmeldingens satsing på å skape muligheter for friluftsliv i og ved byer og tettsteder må følges opp, og at kommunene bør gjøre en gjennomgang av eksisterende friluftslivsmuligheter og tilrettelegging med sikte på å avdekke forbedringspotensial for å gjøre områdene tilgjengelig for alle.

Samarbeid mellom ulike aktører er viktig. Samarbeidet som er etablert som følge av dette oppdraget må videreføres i et permanent rådgivende utvalg som kan få et hovedansvar for å være pådrivere for oppfølging av rapportens anbefalinger. Samarbeidsnettverk må utvikles også regionalt og lokalt, og rapporten peker bl.a. på mulighetene som ligger i et bedre samarbeid mellom idrettens integreringskonsulenter, friluftslivsorganisasjonene og funksjonshemmedes organisasjoner.

Samarbeid og brukermedvirkning er ikke minst sentralt i forhold til å virkeliggjøre strategien om universell utforming som innebærer at produkter og omgivelser skal utformes på en slik måte at de kan brukes av alle mennesker i så stor utstrekning som mulig, uten behov for tilpassing og en spesiell utforming. Arbeidsgruppen mener universell utforming må legges til grunn i planlegging på alle nivåer og herunder at det stilles krav til at en vurderer tilgjenglighet for funksjonshemmede i kommunenes handlingsplaner for idrett og friluftsliv.

Mange funksjonshemmede er avhengige av personlige hjelpemidler for å kunne delta i ulike aktiviteter. Det kan imidlertid være vanskelig å få tilgang til slike hjelpemidler bl.a. fordi Folketrygden ikke gir støtte til hjelpemidler og proteser til trening, stimulering og aktivisering for personer over 26 år.

Friluftsliv og annen fysisk aktivitet er viktig for helse og livskvalitet for alle, ikke bare for dem som er under 26 år, og arbeidsgruppen foreslår derfor at denne aldersgrensen fjernes.

Særlig for bevegelseshemmede vil motorisert transport i større eller mindre grad være nødvendig for å komme seg ut i naturen. Utredningen tar opp flere utfordringer knyttet til eksisterende regelverk for motorisert ferdsel og konkluderer med at en parallelt med evalueringen av det pågående motorferdselforsøket som gjennomføres i åtte kommuner, bør gjøre en gjennomgang av eksisterende regelverk og forklaringer/rundskriv til dette med sikte på å få en praksis som dekker funksjonshemmedes behov for motorisert transport uten at dette er til skade for naturen eller går på bekostning av muligheten til naturopplevelse/opplevelse av stillhet og ro.

Utredningens vedlegg, oversikten over gjennomførte tiltak viser bl.a. at det er mange eksempler på fysiske tilretteleggingstiltak med sikte på å gjøre områder tilgjengelig, særlig for bevegelseshemmede. Bl.a. på denne bakgrunn er det arbeidsgruppens oppfatning at fysisk tilrettelegging ikke nødvendigvis er den viktigste utfordringen. Det er likevel grunn til å understreke at mye kan forbedres. Ikke alle tiltak har vært like gjennomtenkte og vellykkede. Forbedringspotensialet synes i første rekke å være knyttet til en rekke detaljer og en mer universell utforming av allerede eksisterende til retteleggingstiltak. Som et første skritt for å se nærmere på dette bør en etter arbeidsgruppens oppfatning, i tillegg til å gjennomføre tiltak i og ved byer og tettsteder, gjennomføre et pilotprosjekt for gjennomgang og forbedring av tilgjengelighet for funksjonshemmede i noen utvalgte offentlig sikrede friluftslivsområder. I et tilsvarende pilotprosjekt bør en vurdere mulighetene for å øke tilgjengeligheten for funksjonshemmede i en utvalgt nasjonalpark eller annet verneområde.

Dersom en skal oppnå et best mulig friluftslivstilbud til alle grupper i befolkningen, må en gjennomføre både tiltakene beskrevet i friluftslivsmeldingen og tiltakene som beskrives i denne utredningen. Dette fordrer at mange aktører tar ansvar, men arbeidsgruppen forutsetter at MD i første omgang tar de nødvendige initiativ for å sikre at dette skjer.